

**ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΡΙΤΗ 10 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2024
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1.

α.

1. **Λάθος:** «Τὰ ὑποκείμενα πρὸς τὸν βίον ἡμῖν, οἷον τὸ σῶμα καὶ τὰ περὶ τὸ σῶμα, καθάπερ ὄργανά τινα ὑπόκειται, τούτων δ' ἐπικίνδυνός ἐστιν ἡ χρῆσις».
2. **Σωστό:** «Φιλοσοφητέον ἄρα ἡμῖν, εἰ μέλλομεν ὀρθῶς πολιτεύσεσθαι».
3. **Λάθος:** «Εἰ τοίνυν μόνη ἡ τοῦ κρίνειν ἔχουσα τὴν ὀρθότητα καὶ ἡ τῷ λόγῳ χρωμένη καὶ ἡ τὸ ὅλον ἀγαθὸν θεωροῦσα, ἥτις ἐστὶ φιλοσοφία»

β.

1. «δί' ἧς»: Αναφέρεται στο « τῆς ἐπιστήμης».
2. «ταύταις» : Αναφέρεται στο « των ἐν τῷ βίῳ πλεονεκτημάτων ἐπιστῆμαι»

B1.

Ο φιλόσοφος επιδιώκει να αναδείξει την φιλοσοφία ως ανώτερη όλων των γνώσεων, τόσο των πρακτικών όσο και των θεωρητικών (γνώσεων). Όλες οι γνώσεις παράγουν πλεονεκτήματα για την ζωή ωφέλιμα, αλλά η φιλοσοφία είναι η μόνη, χάριν της ορθής κρίσης και της φρόνησης, που καθοδηγεί όλες τις άλλες γνώσεις για να πετύχουν τα αποτελέσματά τους και να οδηγήσουν τον άνθρωπο στον εντελεχý στόχο του, δηλαδή στην ευδαιμονία (αγαθό). Αξιοποιεί έναν υποθετικό συλλογισμό για να αποδείξει πως η φιλοσοφία είναι ανώτερη κάθε επιστήμης :

1η προκείμενη: Αν υπάρχει μια επιστήμη, η οποία μόνο αυτή κρίνει καλά και χρησιμοποιεί την φρόνηση (λογική) και βλέπει ολόκληρο το αγαθό, ενώ μπορεί να χρησιμοποιεί όλα τα πράγματα και να τὰ κυβερνά σύμφωνα με τη φύση τους (Εἰ τοίνυν μόνη ἡ τοῦ κρίνειν ἔχουσα τὴν ὀρθότητα καὶ ἡ τῷ λόγῳ χρωμένη καὶ ἡ τὸ ὅλον ἀγαθὸν θεωροῦσα, χρῆσθαι πᾶσι καὶ ἐπιτάττειν κατὰ φύσιν δύναται).

2η προκείμενη: Αν αυτή η επιστήμη είναι η φιλοσοφία (ἥτις ἐστὶ φιλοσοφία).

Συμπέρασμα: Πρέπει να φιλοσοφούμε με κάθε τρόπο (φιλοσοφητέον ἐκ παντὸς τρόπου, ὡς μόνης φιλοσοφίας τὴν ὀρθὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀναμάρτητον ἐπιτακτικὴν φρόνησιν ἐν ἑαυτῇ περιεχούσης).

Για να δικαιολογήσει ο Αριστοτέλης τη θέση του πως η φιλοσοφία είναι η μόνη κατάλληλη επιστήμη για να καθοδηγήσει τα επιμέρους πεδία γνώσεων δηλώνει με τρεις επιθετικές μετοχές τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει η επιστήμη η ικανή να καθοδηγεί τις άλλες και στη συνέχεια με την αιτιολογική μετοχή «ὡς περιεχούσης» τεκμηριώνει τη θέση του πως η φιλοσοφική δραστηριότητα είναι η μόνη πνευματική δραστηριότητα που διαθέτει αυτά τα χαρακτηριστικά και άρα η μόνη ικανή να καθοδηγεί. Αναφέρει:

α. έχει την ικανότητα της ορθής κρίσης της ορθής νοητικής, επεξεργασίας των δεδομένων, ώστε να πάρουμε σωστές αποφάσεις (ἔχουσα).

β. για την επίτευξη του στόχου της χρησιμοποιεί τη λογική και μάλιστα τον ορθό λόγο εννοώντας όχι μόνο τη γλώσσα αλλά κυρίως τον ενδιάθετο λόγο, τη σκέψη, στοιχεία που αποτελούν προνόμιο του ανθρώπου (χρωμένη τῷ λόγῳ).

γ. διαθέτει την ικανότητα της συνολικής θεώρησης του αγαθού (θεωροῦσα τὸ ὅλον ἀγαθόν), δηλαδή μπορεί να συλλάβει ολοκληρωμένα και με ακρίβεια το αγαθό στο οποίο αποσκοπεί ο άνθρωπος, όχι γιατί αποτελεί μέσο για την επίτευξη ενός επόμενου σκοπού αλλά επειδή είναι ο απώτατος σκοπός και η τελική κατάληξη του ανθρώπινου βίου. Αυτό το αγαθό ο Αριστοτέλης το χαρακτήρισε ως το «ἀκρότατων πάντων τῶν πρακτῶν ἀγαθῶν» και το ονόμασε «ευδαιμονία». Η φιλοσοφία έχει αυτά

τα τρία χαρακτηριστικά και γι' αυτό έχει και ηγεμονικό ρόλο έναντι των άλλων επιστημών.

Η θέση του αυτή συνδέεται και με τη θέση του ότι στον πυρήνα της ανθρώπινης φύσης βρίσκεται ο ορθός λόγος, με την πεποίθηση του ότι ο άνθρωπος χρησιμοποιώντας ορθά τη λογική του μπορεί να βρίσκει σε κάθε περίπτωση την ορθή επιλογή για το πως να συμπεριφερθεί, απορρίπτοντας τις πολυάριθμες επιλογές που ίσως θα τον οδηγούσαν σε λανθασμένο τρόπο συμπεριφοράς και δράσης. Η πίστη αυτή του Αριστοτέλη απέχει τη μεγάλη εμπιστοσύνη των αρχαίων Ελλήνων στην ικανότητα της ανθρώπινης λογικής, στον ορθό λόγο. Η λογική μας, οι διανοητικές αρετές (που εδράζονται στο λογικό μέρος της ψυχής) συνεργάζονται με τις ηθικές αρετές (οι οποίες εδράζονται στο επιθυμητικό μέρος της ψυχής, καθοδηγούμενο από το λογικό μέρος) προκειμένου να οδηγηθεί ο άνθρωπος στην αρετή και στην ευδαιμονία. Βέβαια να τονίσουμε ότι ο ορθός λόγος στην αρχαία Ελλάδα δεν έχει να κάνει με συστηματική νομοιαρχική ακρίβεια, δεν είναι επιστήμη με τη σημερινή έννοια, δε δεσμεύεται από αξιωματικές αρχές και την εσωτερική συνέπεια του οικοδομήματος μιας επιμέρους επιστήμης. Ο ορθός λόγος είναι όλων των ανθρώπων, δεν τον μονοπωλεί κάποιος ειδικός, κάποια ιδεολογία, θρησκεία ή φιλοσοφία, αντίθετα είναι ο κοινός λόγος, κοινωνικά προσδιορισμένος επομένως. Ο ορθός λόγος, η αντίληψη για το ορθό, για την αλήθεια είναι συνάρτηση κοινωνικών επιτευγμάτων, εκφράζει το κατά πόσον οι άνθρωποι επιτυγχάνουν να ζουν όλοι μαζί «κατά λόγον», όπως σχολιάζει ο Β. Μπετσάκος.

B2.

Ο Αριστοτέλης δίνει στην φιλοσοφία τελεολογικό χαρακτήρα. Το έργο αυτό, εξ άλλου, του φιλοσόφου είναι ένας λόγος συμβουλευτικός προς τον βασιλιά των Κυπρίων Θεμισώνα για να ασχοληθεί με την φιλοσοφία. Έτσι προσπαθεί να συνδέσει την αξία της γνώσης που προέρχεται από την φιλοσοφία με το πρακτικό ενδιαφέρον, δηλαδή αφενός να καταδείξει την χρησιμότητά της στον ιδιωτικό και δημόσιο βίο, αλλά και ότι μόνο μέσω αυτής πραγματώνεται ο σκοπός του ανθρώπου

που είναι η ευδαιμονία του. Αξιοποιεί έναν επαγωγικό συλλογισμό για να αποδείξει πως η φιλοσοφία είναι απαραίτητη στην ζωή των ανθρώπων :

1η προκείμενη: Το σώμα μας και όσα σχετίζονται με αυτό είναι όργανα (οἷον τὸ σῶμα καὶ τὰ περὶ τὸ σῶμα, καθάπερ ὄργανά τινα ὑπόκειται).

2η προκείμενη: Όλα τα όργανα μπορούν να χρησιμοποιηθούν με τρόπο ωφέλιμο ή με τρόπο βλαβερό (τούτων δ' ἐπικίνδυνός ἐστιν ἡ χρῆσις, δι' ἧς πάντα ταῦτα εὖ θησόμεθα).

3η προκείμενη : Η φιλοσοφία μας βοηθά να γίνουμε καλοί πολίτες (Φιλοσοφητέον ἄρα ἡμῖν, εἰ μέλλομεν ὀρθῶς πολιτεύεσθαι).

Συμπέρασμα: Ἄρα πρέπει να φιλοσοφούμε (Φιλοσοφητέον ἄρα)

Το πρώτο επιχείρημα ξεκινά με την διαπίστωση πως ο άνθρωπος από τη φύση του διαθέτει μέσα-όργανα, το σώμα δηλαδή, και τα μέλη του σώματός του, με τα οποία εκτελεί κάθε δραστηριότητά του. Αυτά τα μέσα κατά τον Αριστοτέλη, ελέγχονται από την ψυχή του ανθρώπου, αυτή ως μια αρχή ενοικούσα στο σώμα, ως ζωογόνος δύναμη κινεί το σώμα ως όργανό της. Η φύση εφοδίασε τον άνθρωπο με αυτά τα όργανα ώστε να ενεργεί με φρόνηση και αρετή και να φτάσει στην ηθική τελειώσή του. Όμως συχνά τα χρησιμοποιεί με στρεβλό τρόπο (ἐπικίνδυνος χρῆσις) με αποτέλεσμα βλαπτικό τόσο για τον ίδιο όσο και για τους άλλους. Ο φιλόσοφος με μια κλιμάκωση τονίζει ποια πρέπει να είναι αυτή η στάση:

α. ὀρέγεσθαι ... θησόμεθα: Αρχικά, πρέπει να επιζητεί κανείς τη γνώση με την οποία θα ενεργεί ορθά σε σχέση με τα σωματικά μέσα-όργανα, θα κάνει καλή χρήση αυτών.

β. κτᾶσθαι: Στη συνέχεια, πρέπει να προβαίνει σ' εκείνες τις ενέργειες, μελέτη, έρευνα κτλ. για να αποκτήσει αυτή τη γνώση.

γ. χρῆσθαι ... προσκόντως: Τέλος, πρέπει να χρησιμοποιεί τη γνώση που απέκτησε αλλά, το κυριότερο, με σωστό τρόπο. Τονίζει πως η σωστή χρήση των σωματικών μέσων απαιτεί βαθιά, ολοκληρωμένη γνώση (επιστήμη) ώστε να αποφεύγονται οι πιθανοί κίνδυνοι από τη λανθασμένη χρήση τους. Αυτή τη γνώση την αποκτά ο άνθρωπος με τη φιλοσοφία. Ἄρα η ενασχόληση με τη φιλοσοφία είναι αναγκαία γιατί αυτή κάνει τον άνθρωπο ικανό να ελέγχει και να κατευθύνει το σώμα και τις

αντίστοιχες δραστηριότητές του με σωστό τρόπο και όχι με τρόπο επιζήμιο για τον εαυτό του και για τους άλλους. Φιλοσοφώντας ο άνθρωπος θα αποκομίσει διπλό όφελος α. στη δημόσια ζωή θα ενεργεί ως πολίτης με ορθό τρόπο β. στον ιδιωτικό του βίο θα ενεργεί με ωφέλιμο τρόπο.

Στο παράλληλο κείμενο αντίστοιχα η φιλοσοφία ορίζεται ως σύμφυτη του ανθρώπου και η ενασχόληση μ αυτή ως αναγκαία ώστε να οργανώσει τη ζωή του ,να κατανοήσει τη φύση κ ο,τι τον περιβάλλει αφενός και αφετέρου να αποκτήσει σταθερότητα στη ζωή του και τα πεδία δράσης του τόσο στον ιδιωτικό όσο και και στον δημόσιο βίο.

B3.

1. Λάθος
2. Σωστό
3. Λάθος
4. Σωστό
5. Λάθος.

B4.

κοινόχρηστα : χρωμένοις/ χρῆσθαι.

όρεξη : ὀρέγεσθαι.

απόκτημα : κτᾶσθαί.

διαθήκη : θησόμεθα.

άξιος : διάξειν.

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Μετάφραση

Δεν θα μπορούσα ποτέ να διανοηθώ, άνδρες δικαστές, ότι ο Αισχίνης θα τολμούσε να κινήσει τόσο αισχρή δίκη (εναντίον μου) και νομίζω ότι δεν θα μπορούσε εύκολα αυτός να βρει άλλη πιο συκοφαντική από αυτήν. Γιατί αυτός, άνδρες δικαστές, ενώ όφειλε στον Σωσίνομο τον τραπεζίτη χρήματα με τόκο τρεις δραχμές (τον μήνα) και στον Αριστογείτονα, αφού ήρθε σε εμένα ζητούσε να μη δω με αδιαφορία αυτόν να χάνει τη περιουσία του λόγω τόκων. «δραστηριοποιούμαι, είπε, στην αρωματοποιία και χρειάζομαι κεφάλαιο και θα σου δώσω εννέα οβολούς τόκο για κάθε μνα.»

Γ2.

Ομιλητής ανταποκρίθηκε θετικά στο αίτημα του Αισχίνη για δανεισμό, δεδομένου ότι ο τελευταίος είχε υπάρξει μαθητής του Σωκράτη αφενός («Σωκράτους γεγονότα μαθητήν») και, αφετέρου, επειδή εκφωνούσε πολλούς και σεμνούς λόγους σχετικά με την αρετή και τη δικαιοσύνη («περί δικαιοσύνης καί ἀρετῆς πολλούς καί σεμνούς λέγοντα λόγους»). Έτσι, ο ομιλητής δεν φανταζόταν ποτέ ότι ο Αισχίνης θα επιχειρούσε να λειτουργήσει άδικα και ανήθικα.

Γ3.

α.

- **ώήθην:** οἰηθῆναι
- **τολμῆσαι:** τολμῶεν
- **αἰσχράν:** αἰσχίονα/ αἰσχίω
- **ῥαδίως:** ῥᾶστα
- **ἐξευρεῖν:** ἔξευρε
- **περιιδεῖν:** περιόψεσθε
- **τῶν ὄντων:** τοῖς οὖσι(ν)
- **οἶσω:** ἐνήνοχε
- **μνᾶς:** μναῖ

Γ4.

α.

- **αὐτόν:** Υποκείμενο του απαρεμφάτου «ἐξευρεῖν», ετεροπροσωπία.
- **μή περιδεῖν:** Αντικείμενο του ρήματος «ἐδεῖτο», με εννοούμενο υποκείμενο «ἐμέ», ετεροπροσωπία.
- **ἐκπεσόντα:** Κατηγορηματική μετοχή, συνημμένη στο αντικείμενο «αὐτόν» του απαρεμφάτου «περιδεῖν».
- **ὑπ' αὐτοῦ:** Εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του ποιητικού αιτίου στη μετοχή «πεισθεῖς».
- **μαθητήν:** Κατηγορούμενο του υποκειμένου «τοῦτον» της συνδετικής μετοχής «γεγονότα».
- **σεμνούς:** Ονοματικός ομοιόπτωτος επιθετικός προσδιορισμός στο «λόγους».

Γ4.

β.

προσελθών: Επιρρηματική χρονική μετοχή, συνημμένη στο υποκείμενο «οὗτος» του ρήματος «ἐδεῖτο» (δηλώνει το προτερόχρονο σε σχέση με το προσδιοριζόμενο ρήμα).

Αναλύεται ως εξής στην αντίστοιχη δευτερεύουσα χρονική πρόταση: ἐπεὶ προσῆλθε (πρὸς ἐμέ).

Επιμέλεια: Κολοκυθά Δήμητρα

Μαντουβάλου Ηλιόχαρη